

*Когут В. А., здобувач вищої освіти,
Чальцева О. М., д-р політ. наук, професор,
в. о. зав. кафедри політології та державного управління,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

ГРОМАДСЬКА УЧАСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Анотація. З початком правового режиму воєнного стану, запровадженого через повномасштабне вторгнення росії проти України, відповідно до українського законодавства набули чинності різні заборони та обмеження. Серед них ті, які стосуються використання інструментів громадської участі для реалізації громадянами права на вирішення питань державного та місцевого значення. Вони впливають на можливості участі громадян у процесах державного управління та місцевого самоврядування в умовах воєнного стану.

Ключові слова: громадська участь, державне управління, місцеве самоврядування, воєнний стан.

Вступ. Право громадян на участь в управлінні державними справами є ключовим чинником у зміцненні та розвитку громадянського суспільства і базовим показником демократичності системи. В теорії демократії виокремлюють моделі, які включають політичну участь громадян як ключову змінну – це партисипаторна, деліберативна, електронна. Адаптація цих моделей у публічних системах має результатом певний перелік інструментів, які надають можливість громадянам брати участь у співуправлінні державою.

Перелік інструментів демократії участі дає змогу вважати Україну державою з доволі різноманітними формами громадської активності. Проте введення воєнного стану у лютому 2022 р. з початком широкомасштабної війни росії проти України суттєво обмежило можливості участі громадян у процесі співуправління, що, з одного боку, є безпековою необхідністю, а з іншого, – вплинуло на рівень демократичності системи.

Основний текст. В Україні інструментами демократії участі до 2017 р. були: місцевий референдум, громадські ініціативи, збори громадян за місцем проживання, громадські слухання, місцеві ініціативи, місцеве самоврядування, запит на отримання публічної інформації, звернення громадян, електронні петиції, громадська експертиза, бюджет участі, петиції, електронні консультації, громадські ради при органах влади та інші механізми, які дають громадянам можливість впливати на процес прийняття рішень і реалізацію публічної політики [1]. Зокрема, Україна активно розвиває цифрові платформи, як-от «Електронні петиції» та «Громадський бюджет», що дають змогу громадянам ініціювати важливі для громади проекти та впливати на бюджетний процес.

Також поширеним є механізм участі через громадські ради, які діють при органах виконавчої влади. Ці ради забезпечують інтереси громадян у процесах консультацій, допомагаючи формувати політику відповідно до суспільних потреб. Такі інструменти є особливо важливими в умовах демократичного розвитку, адже вони підвищують підзвітність влади та сприяють відкритості державних процесів. Отже, Україна активно розвиває правове поле, що дає змогу громадя-

нам брати участь у житті держави та впливати на прийняття рішень. Це є важливим кроком на шляху до зміцнення громадянського суспільства та демократичної системи загалом, підтримуючи прагнення до більш інклюзивного і прозорого управління.

Громадська участь в умовах воєнного стану в Україні набула нових форм і функцій у вже наявних інститутах і значно посилила свою роль, забезпечуючи ефективне реагування на численні виклики, пов'язані із забезпеченням безпеки, підтримкою військових та соціальним захистом населення. Так, місцеве самоврядування оперативно відреагувало на виклики воєнного стану, забезпечивши належне інформування та залучення мешканців громад, адже це часто було критично важливим для збереження життя і безпеки людей. Місцеві органи влади активно створювали нові або посилювали наявні канали комунікації для поширення суспільно важливої інформації, наприклад, щодо гуманітарних коридорів та розподілу гуманітарної допомоги. Вони також активно протидіяли дезінформації та маніпуляціям, водночас вживаючи заходів інформаційної безпеки, що передбачає приховування деяких даних, не пов'язаних із безпосередньою обороною, але таких, що могли становити загрозу.

У кризових умовах громадяни також об'єднуються у волонтерські організації, беруть участь у забезпеченні гуманітарної допомоги та взаємодіють із місцевими органами влади. Наприклад, підтримка внутрішньо переміщених осіб (ВПО), коли громадяни активно допомагають переселенцям, надаючи житло, одяг, харчування, юридичну та психологічну підтримку, створюють умови для інтеграції, що сприяє зниженню соціальної напруги та посиленню згуртованості.

Ще однією формою громадської участі під час воєнного стану є громадський контроль та моніторинг. У багатьох регіонах громадські організації й активісти здійснюють контроль за використанням коштів та гуманітарної допомоги, щоб забезпечити їх цільове використання. Це зміцнює довіру населення до органів влади та сприяє прозорості процесів.

Однією з надважливих форм участі в Україні є інформаційна діяльність. Громадські організації, журналісти та окремі громадяни активно ведуть боротьбу з дезінформацією, поширюють достовірну інформацію про події та стан справ, що допомагає громадянам приймати обґрунтовані рішення. Це включає участь у кампаніях щодо медіаграмотності та протидії російській пропаганді [2].

Висновки. Проте ситуація з використанням механізмів залучення громадян до співуправління залишається складною. Враховуючи обмежувальні норми законодавства щодо проведення масових заходів у воєнний час, органи влади нерідко відмовляються від проведення громадських слухань, загальних зборів або публічних обговорень. Водночас залучення громадян до прийняття важливих рішень залишається необхідним, і в умовах воєнного стану рекомендується використовувати електронні інструменти для вивчення громадської думки та проведення консультацій, особливо з урахуванням вразливих груп населення. Як реакція на скорочення демократичних можливостей в Україні існує нагальна потреба у збереженні вже набутих і створенні нових управлінських та правових механізмів, які б дали змогу інститутам громадянського суспільства активно долучатися до формування та реалізації публічної політики в Україні навіть в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Висновок Спеціального радника Уряду України з питань децентралізації «Інструменти партисипативної демократії: Європейські стандарти та практики» 2017 року. URL: <http://surl.li/hlexf>
2. Дослідження: «Вплив воєнного стану на громадську участь в Україні». URL: <https://rm.coe.int/research-influence-of-martial-law-on-the-civil-participation-in-ukrain/1680a79d85>